

Piotr Łubiński

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Prawo do życia a ataki samobójcze w islamie i prawie międzynarodowym

Wprowadzenie

W niniejszym artykule autor rozważa kwestię prawa do życia w kontekście ataków samobójczych w islamie. Prezentowane argumenty będą stanowić próbę odpowiedzi na wiele istotnych z punktu widzenia prawa i polityki pytań. Po pierwsze: Jak wyglądają regulacje religijno-prawne prawa do życia w islamie na tle porównawczym? Po drugie: Czy islam akceptuje samobójstwo, a jeśli tak to, to pod jakimi warunkami? Wreszcie: Czy islam akceptuje atak samobójczy na polu walki skierowany przeciwko ludności cywilnej? W tekście ma miejsce komparatystycznie odniesie się do relacji islamu i prawa humanitarnego.

Problemem natury definicyjno-prawnej artykułu jest fakt, iż przedmiot rozważań przenika między wieloma płaszczyznami regulacji dotyczącymi praw człowieka i religii. Inne aspekty prawa do życia są regulowane przez międzynarodowe prawo humanitarne, a inne przez prawa człowieka *sensu stricto*. Nadto sam islam, będąc religią o charakterze totalnym reguluje zarówno kwestie prawa do życia w czasie pokoju jak i w czasie wojny. Autor w miarę swych możliwości stara się rozdzielić te kwestie, próbując zachować klarowność całości wyводу.

Artykuł być może wpisze się w bieżącą debatę, w której starano się odpowiedzieć na pytanie czy islam może być spójny z uniwersalnie rozumianymi prawami człowieka? Ta debata nie ominęła nawet Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który w orzeczeniu *Refah Partisi, Erbakan, Kazan and Tekdalv przeciwko Turcji* potwierdził między innymi, iż „jest trudno orzec o możliwości przestrzegania praw człowieka i hołdowaniu zasadom demokracji przy jednoczesnej akceptacji systemu szariatu...”¹.

Wyzwaniem jest odpowiedź na pytanie. Czy prawo do życia ma charakter na tyle uniwersalny, iż jest powszechnie akceptowany w islamie? Lub innymi słowy czy atak samobójczy o charakterze terrorystycznym będzie jedynie absolutnym

¹ Orzeczenie ETPCz w sprawie *Refah Partisi, Erbakan, Kazan i Tekdalv przeciwko Turcji* pkt 123. „The Court concurs in the Chamber’s view that sharia is incompatible with the fundamental principles of democracy, as set forth in the Convention”. Dostępny na stronie <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60936> [dostęp: 4.08.2018].

wyjątkiem czy też działaniem o charakterze powszechnym akceptowalnym przez społeczność muzułmańską?

Prawo do życia w prawie międzynarodowym i islamie

Rozważania na temat prawa do życia w rozumieniu prezentowanego tekstu obarczone są w gruncie jedną poważną wadą. Prawny charakter prawa do życia w prawie międzynarodowym skonfrontowany jest z religijnym rozumieniem prawa do życia w islamie. Systemy te w praktyce nie zawsze są koherentne. Dla muzułmanów pewne wartości, w tym również prawa człowieka i prawo do życia nie są formatem prawnym wywodzącym się z prawa rzymskiego, a emanacją prawa czystego, pochodzącego do Boga. Innymi słowy Szaria jest boska i jedynie odkrywana przez człowieka zaś prawo w naszym rozumieniu pochodzi od człowieka dzięki jego działaniu, stąd cierpi na deficyt legitymacji porównywalnej do systemu religijnego².

Państwa islamskie nie kierują się wyłącznie systemem opartym o religię. Aktywnie uczestniczą w stosunkach międzynarodowych. W rezultacie państwa te podpisały i ratyfikowały szereg dokumentów dotyczących praw człowieka w tym prawa do życia. Gwoli przypomnienia po raz pierwszy na poziomie uniwersalnym kwestia prawa do życia została uwzględniona w Powszechnej Deklaracji i Praw Człowieka w art. 3³. Także art. 6 Międzynarodowych Paktów Politycznych i Prawnych przyznaje ochronę życiu⁴.

Oba dokumenty zyskały powszechną akceptację w świecie islamskim. Ważnym z punktu widzenia niniejszego opracowania jest art. 10 Arabskiej Karty Praw Człowieka, która stanowi, że „każda jednostka ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa. Prawa te powinny być chronione”. Co istotne podobnie ochronę życia reguluje Europejska Konwencja Praw człowieka⁵. Arabska Karta Praw Człowieka akceptuje pozbawienie życia w wyniku prawomocnego wyroku wydanego przez kompetentny sąd, co nie odbiega od światowych standardów w tym zakresie⁶.

² S. Gossal, *Human rights and the death penalty: a comparative analysis of international and Islamic law*, Coventry Law Journal, 2007, 12(1), s. 18.

³ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ. 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r.) „Każdy ma prawo do życia, wolności, bezpieczeństwa osobistego”.

⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z \WJ r. Nr 38, poz. 167) „każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia”.

⁵ Art. 2.1 EKPCz 1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności słońa sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z. 19931 Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)

⁶ Art 10 Arabskiej Karty stanowi, że kara śmierci może być orzeczona za “only for the most serious crimes in accordance with the laws in force and pursuant to a final judgement rendered by a competent court” (tłumaczenie własne), <http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/01/Arab-Charter-on-Human-Rights.pdf> [dostęp: 20.08.2018]. Obecnie karę śmierci wykonuje lub przewiduje możliwość wykonania 96 państw. Za <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/> [dostęp: 20.08.2018].

Podobnie do ochrony życia odnosi się Uniwersalna Islamska Deklaracja Praw Człowieka w Islamie.

Odmienne od judeo-chrześcijańskiego jest religijne uzasadnienie prawa do życia w islamie⁷. Doktryna islamu, stanowi, iż w XI wieku wyodrębniono obowiązek spoczywający na państwie ochrony życia. Co jednak istotne nie było to prawo jednostki, a obowiązek nałożony na państwa zmierzający do powstrzymania się od arbitralnego pozbawienia życia mieszkańców⁸. Uregulowania dotyczące prawa do życia w islamie możemy znaleźć również w źródłach religijnych. Sura 17.33 stanowi „I nie pozbawiajcie nikogo życia, które Bóg uczynił świętym, chyba że zgodnie z prawem”⁹. Sura 5.32 mówi, iż „Ten, kto zabił człowieka, który nie popełnił zabójstwa i nie szerzył zgorzenia na ziemi, czyni tak, jakby zabił wszystkich ludzi. A ten, kto przywraca do życia człowieka, czyni tak, jakby przywracał do życia wszystkich ludzi”¹⁰. Podobnie „kto zabije wierzącego naumyślnie to zapłatą będzie dla niego Gehenna gdzie będzie przebywał wiecznie”¹¹.

Powyższe prowadzi do następującej konkluzji: koncept prawa do życia wynikający z norma prawa międzynarodowego nie jest sprzeczny z islamem. Brak przestrzegania prawa do życia może być indywidualną przywarą państw, które nie chcą lub nie mogą zagwarantować przestrzegania prawa do życia. Może to wynikać z dwóch przyczyn; opresyjnego aparatu państwowego lub aparatu państwowego słabego, który nie jest w stanie chronić swych obywateli przed działaniem podmiotów niepaństwowych np. organizacji terrorystycznych¹². Zakres zaś jego obowiązywania może wynikać z lokalnych różnic i uwarunkowań.

Ochrona ofiar wojny

Islam podobnie jak prawo międzynarodowe dokonuje podziału na regulacje czasu wojny i regulacje czasu pokoju. W czasie pokoju mamy do czynienia z regulacjami *dar al-islam*, a w czasie wojny z regulacjami *dar al-harb*¹³. Ze względu na ograniczenie objętości tekstu autor nie podejmuje próby opisu dopuszczalność działań zbrojnych w kontekście *ius ad bellum*. To, co istotne to fakt, że analogicznie do prawa międzynarodowego islam dozwala na pozbawienie życia w czasie wojny. Podobnie jak normy prawa humanitarnego ogranicza możliwość pozbawienia życia osób, które w świetle prawa humanitarnego uznalibyśmy za nie-kombatantów.

⁷ Rozważanie na ten temat zawarte są w opracowaniu S. Gossal, *Human rights and the death penalty: a comparative analysis of international and Islamic law*, Coventry Law Journal, 2007, 12(1), s. 20 i nast.

⁸ M.A. Baderin, *Human rights and Islamic law: the myth of discord*, European Human Rights Law Review, Vol. 2, 2005, s. 183.

⁹ Sura 17.33 *Koran*, Z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył Józef Bielawski, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1986, s. 338.

¹⁰ Sura 5.32, *ibidem*, s. 132.

¹¹ *Koran* (4.93), s. 110.

¹² S. Gossal, *Human rights and the death penalty: a comparative analysis of international and Islamic law*, Coventry Law Journal, 2007, 12(1), s. 20.

¹³ S. al-Zuhili, *Islam and international law*, „International Review of the Red Cross”, Vol. 87, No. 858, Czerwiec 2005, s. 278.

Islam ogranicza niszczenie dóbr uwzględniając zasadę konieczności wojskowej oraz innych działań realizujących zasadę humanitaryzmu. Abu Bakr (632–634), pierwszy kalif, powtarza słowa Mahometa do swojego przywódcy wojskowego Yazid Ibn Abi Sufyan w formie dziesięciu przykazań. Znaleźć w nich można takie sformułowania jak „nie wolno zabijać kobiet i dzieci starca”¹⁴. Po podbiciu Mekki Prorok miał powiedzieć do podbitych ludów Quraysh, „czynię was wolnym”, potwierdzając znaną również w prawie humanitarnym zasadę humanitaryzmu¹⁵. Omayyad Kalif Omar Ibn Abdul pisał tak „nie bądźcie dezertierami, nie popełniajcie aktu wiarołomstwa, nie okaleczajcie wroga, nie zabijacie dzieci”¹⁶.

Sformułowania te nie stoją w sprzeczności z normami prawa humanitarnego nakazującego prowadzić działania zbrojne w sposób, który nie powoduje nadmiernego cierpienia oraz nakazuje pomoc osobom *hors de combat*. Nie sposób oczywiście literalnie przenosić słów doktryny islamu z czasów jego powstania na dzień dzisiejszy. Chodzie przede wszystkim o wskazanie podobieństw między głównym nurtem islamu oraz system normatywnym zuniwersalizowanym takim jak prawa człowieka czy prawo humanitarne.

Samobójstwo w islamie

Islam, co do zasady zakazuje zabójstwa i zakazuje samobójstwa¹⁷. W świetle Islamu ciało i dusza należą do Boga. Tylko on życie daje i tylko on to życie może odebrać. Zdaniem samego Proroka „kto popełnia samobójstwo ten będzie przeklęty w dniu ostatecznym”¹⁸. Podobnie stanowi hadis „Nikt nie może domagać się śmierci...”¹⁹. Prorok miał usłyszeć słowo objawione Allacha, który rzekł do rannego „sługa mój wyprzedził me działania i odebrał sobie życie, zatem nie będzie dla niego miejsca w Raju”²⁰. Tak samo stanowi Koran w ustępie 2.54 (51), gdzie zakazane jest odebranie sobie życia. Podobnie stanowi Hadissa spisana przez al-Buharl’ego i Ibn Hanbal’a, która zawiera następujące słowa Proroka „Ktokolwiek powiesi się ten powtórzy swój czyn w ogniu piekielnym, a kto dźgnie się powtórzy swój czyn w ogniu piekielnym”²¹.

Przedstawiciel doktryny Imam Muhammad ibn al-Hasan al-Shaybani – ojciec islamskiego prawa międzynarodowego dopuszczał samobójstwo w postaci męczeńskiej. By osoba mogła uzyskać uświęcony w islamie status męczennika musiałby by

¹⁴ Ibidem, s. 282.

¹⁵ S. al-Zuhili, *Islam...*, s. 275.

¹⁶ Ibidem, s. 283.

¹⁷ *Koran* (4.29) „Nie zabijajcie się ! Zaprawdę, Bóg jest dla was miłościwy”, s. 99.

¹⁸ Sonane Darmi, Vol. 2, P.192 dostępne na stronie https://www.al-islam.org/fr/node/40125#f_7ba1e502_1 [dostęp: 5.08.2018].

¹⁹ Hadis 2065 cytowany przez M. Munir, *Suicide attacks and Islamic law*, “International Review of the Red Cross”, Vol. 90, No. 869, Czerwiec 2008, s. 79.

²⁰ Hadis cytowany przez F. Rosenthal, *On Suicide in Islam*, “Journal of the American Oriental Society”, Vol. 66, No. 3, 1946, s. 243 i 244.

²¹ F. Rosenthal, *ibidem*, s. 244. Tłumacząc ten fragment sformułowaniem „fire” utożsamiam z pojęciem ogień piekielny.

spełnione następujące przesłanki; gdy osoba rzuci się na wroga gdzie szanse na przeżycie są niskie jest to akceptowane po spełnieniu określonych warunków:

- musi być wojna,
- atakujący może nie umrzeć (istnieje potencjalna szansa),
- śmierć musi być spowodowana przez wroga,
- wówczas zostanie uznany za męczennika²².

Innymi słowy samobójstwo jest w islamie niedopuszczalne. Jedynym akceptowalnym odstępstwem może być działanie o charakterze męczeńskim.

Kwestia męczeństwa w islamie

W islamie szyickim męczennik jest kimś pośrednim pomiędzy bohaterem a świętym. Taka osoba będąc świętą przez uświęconą formę śmierci jest ze świętymi porównywalny, co czyni taką osobę towarzyszem świętych w raju. Islam sunnicki nie zna świętych, bo nie ma w odmiennie tej nie ma pośredników pomiędzy Allahem a wiernymi (Prorok był człowiekiem)²³.

Pomimo istotnych różnic w islamie sunnickim i szyickim by spełnić przesłanki męczennika należy:

- walczyć dla Boga i umrzeć w toku walki,
- śmierć nie może być zaplanowana,
- optymalną sytuacją jest zabijanie i bycie zabitym w toku zgodnej z prawem przemocy przeciwko heretykom lub niewiernym, którzy stanowią zagrożenie dla wiary Allacha,
- najlepiej zginąć z rąk przeciwnika bez szukania śmierci²⁴,
- ponadto, działania zbrojne prowadzące do śmierci nie mogą być skierowane przeciwko osobom cywilnym lub obiektom cywilnym,
- użyte urządzenie nie powinno intencjonalnie być nakierowane okaleczanie ciał ofiar²⁵.

Powyższe w gruncie rzeczy nie odbiega istotnie od wymogów dopuszczalnego samobójstwa zaprezentowanego w punkcie poprzednim. W islamie sunnickim męczeństwo powiązane jest z koncepcją świętej wojny. Innymi słowy w islamie sunnickim męczennikiem jest ten, kto podąża ścieżką Boga np. poprzez wzięcie udziału w dżihadzie W islamie szyickim działanie takie ma dłuższą historię i łączy się z 680 rokiem, bitwą w Karbali oraz męczeńską śmiercią wnuka Mahometa Alego Husajna. Od tego czasu islam szyicki świętuje jego śmierć w walce, która była jedynie walką o honor, bez szansy na zwycięstwo, w trakcie święta Aszura.

Osoba popełniając samobójstwo w przewidziany powyżej sposób nie jest odpowiedzialna za naruszenie islamu gdyż staje męczennikiem. Oczywiście podstawowym pytaniem jest czy takie działanie stoi w sprzeczności z obowiązującym prawem międzynarodowym?

²² M. Munir, *Suicide attacks...*, s. 79.

²³ F. Khosrokhavar, *Suicide Bombers Allah's New Martyrs*, Londyn, 2005, s. 4.

²⁴ Ibidem, s. 13.

²⁵ M. Munir, *Suicide attacks...*, s. 89.

Kwestia dopuszczalności ataku samobójczego w islamie a międzynarodowe prawo humanitarne

Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych zakazuje ataków samobójczych skierowanych na ludność cywilną²⁶. Współczesny trend do stosowania działań samobójczych w skierowanych przeciwko osobom wojskowym, rozpoczęła Iran w toku wojny iracko-irańskiej²⁷. Irańczycy koncepcję zamachów samobójczych opracowali na potrzeby wojny konwencjonalnej, gdzie grupy męczenników szły tyralierą przez pole minowe, przygotowując warunki dla natarcia sił w pełni uzbrojonych. Koncepcja ta później została wyeksportowana do środowisk szyickich w Libanie na początku lat osiemdziesiątych.

W trakcie tam wojny domowej działania samobójców-męczenników wykorzystywano z powodzeniem. W samobójczych atakach formacji szyickich na koszarach międzynarodowych zginęło 241 amerykańskich marines oraz 58 żołnierzy Legii Cudzoziemskich. Praktyka ataków samobójczych rozprzestrzeniła się na konflikty toczone na Sri Lance, w kurdyjskiej części Turcji i Czeczenii. Ataki samobójcze na Izrael miały również miejsce w latach 90 w trakcie intifady zwanej Al Aqsa. Metoda ta pilnie studiowana przez strategów Al-Kaidy znalazła zastosowanie w trakcie ataków w 1998 na ambasady amerykańskie w Kenii i Tanzanii. Oczywiście nie można nie wspomnieć o zastosowaniu metody ataku samobójczego przez Al-Kaidę w ataku na WTC. Obecnie ataki samobójcze przeprowadzane są na całym świecie w krajach takich jak Arabia Saudyjska, Maroko, Tunezja, Kenia, Indonezji, Turcji, Pakistanie, Indiach, Afganistanie, Egipcie, Jordanii, Bangladeszu i Wielkiej Brytanii²⁸. Działania te są stosowane zarówno przez szyitów i sunnitów.

Stosowanie zasadzek, w tym ataki samobójcze są dozwoloną metodą walki w świetle prawa humanitarne. Jednocześnie wymagane jest spełnienie pewnych warunków. Tymi warunkami są między innymi rozróżnienie pomiędzy osobami cywilnymi i kombatantami.

W warunkach konfliktu wewnętrznego dopuszczalne jest atakowanie osób, które biorą udział bezpośrednio w działaniach zbrojnych. To także konieczność nieatakowania celów cywilnych. Zakazane będzie również wykorzystanie do ataków samobójczych dzieci. Ponadto zasadzka, atak samobójczy nie może mieć np. charakteru wiarołomnego. Zabronione, zatem będzie dokonywanie ataków przez osoby cywilne lub żołnierzy przebranych za osoby cywilne lub osoby udającej raną osobą cywilną²⁹. Celem takiego ataku muszą być tylko i wyłącznie wojskowi lub obiekty wojskowe. Urządzenie nie powinno być nakierowane na zadawanie niepotrzebnego cierpienia. Bomby, które zawierają małe szrapnele, odłamki nie wykrywalne przez promienie rentgena, gwoździe, zakaźny materiał bakteriologiczny nie mogą być

²⁶ P. Łubiński, *Ochrona ludności cywilnej, ochrona uchodźców*, [w:] Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Materiał szkoleniowy dla oficerów, Falkowski Z. (red.), Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014, s. 208 i nast.

²⁷ Nie można oczywiście zapomnieć o japońskich Kamikaze, którzy podobnie jak samobójcy w toku wojny iracko-irańskiej byli częścią konwencjonalnego wysiłku zbrojnego.

²⁸ M. Crenshaw, *Explaining Suicide Terrorism: A Review Essay*, "Security Studies" 16, No. 1 (January–March 2007), s. 133–162.

²⁹ A.P.V. Rogers, *Law on the battlefield*, Manchester 2004, s. 37.

stosowane³⁰. W rezultacie działania samobójcze, które spełniają przesłanki przewidziane punkcie 4) mogą pod pewnymi warunkami spełniać przesłanki zasadzki, dozwolonego działania w świetle prawa międzynarodowego konfliktów zbrojnych.

Kwestia dopuszczalności ataku samobójczego wymierzonego w ludność cywilną

Ideolog Hezbollahu Sayyid Muhammad Hussayn Fadlallah, przywódca szyitów w Libanie, wyraził poparcie dla ataków samobójczych, zwłaszcza tych z Beirutu dokonywanych przez Islamski Dżihad (późn. Hezbollach). Była to fatwa wydana w środowisku szyickim wzorowana na działaniu basiżdzów w wojnie iracko-irańskiej. Doktryna szyicka przyjęła taką możliwość dostosowując ją do potrzeby konfliktu w Libanie. Ataki te skierowane były przeciwko obiektom i personelowi wojskowemu³¹.

Punktem zwrotnym w rozumieniu ataków samobójczych był atak dra Barucha Goldsteina w 1994 roku na modlących się muzułmanów w meczecie w Hebronie, co do doprowadziło do zabicia trzydziestu pięciu modlących się cywilów³². Czyn ten spowodował nie tylko wzrost poparcia w świecie islamu dla ataków samobójczych, ale również inne rozumienie podziału na osoby cywilne i wojskowe. W tym czasie wydawane są już sprzeczne ze sobą fatwy – opinie doktryny oceniające działania samobójcze skierowane przeciwko ludności cywilnej. Wielki Mufti Arabii Saudyjskiej Szejk 'Abd al-'Aziz ibn Baz, stanowczo potępił ataki samobójcze skierowane przeciwko cywilom, zaś Szejk Yusuf al-Qaradawi jeden z przywódców Bractwa Muzułmańskiego je poparł, jako formę męczeństwa przeciwko zmilitaryzowanemu społeczeństwu Izraela. Jego argumentacja była następująca. Skoro każda kobieta służy w armii, każde dziecko będzie służyć w armii, każdy starzec wie jak posługiwać się bronią to każdy jest celem działań zbrojnych³³. Zaś zdaniem szyickiego Szejka Fadlallah'a prześladowanie Palestyńczyków doprowadziło do sytuacji następującej „atak samobójczy jest odpowiedzią słabych i bezbronnych przeciwko przeważającemu wrogowi”³⁴. Stwierdza również, że w sytuacji beznadziejnej, braku innych środków obrony trzeba sięgnąć po metody niekonwencjonalne. Wówczas metody te stają się wręcz koniecznością.” Co ciekawe słowa Fadlallah'a nie odbiegają w treści od opinii doradczą MTS w sprawie legalności groźby i użycia broni jądrowej z 1996 roku. Co do zasady użycie lub groźba użycia broni jądrowej jest niezgodna z prawem międzynarodowym, jednak w obecnym stanie prawnym i faktycznym Trybunał nie mógł definitywnie rozstrzygnąć czy jest to legalne bądź też nielegalne

³⁰ Art. 23 (e) Załącznik do konwencji: Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej. (Regulamin haski z 1907 r.), Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1927 r., nr 21, poz. 161.

³¹ M. Munir, *Suicide attacks...*, s. 73.

³² M. Jurgensmaeyer, *The Terrorists Who Long for Peace*, Fletcher Forum of World Affairs, Vol. 20, 1996, s. 20.

³³ M. Munir, *Suicide attacks...*, s. 74.

³⁴ *Ibidem*, s. 73.

w przypadku nadzwyczajnych okoliczności użycia broni atomowej dla samoobrony w warunkach zagrożenia przetrwania państwa³⁵.

Podsumowanie

Prawa człowieka, prawo do życia nie jest wyłączenie konceptem judeo-chrześcijańskim. W pracach nad Powszechną Deklaracją Praw Człowieka czy Międzynarodowymi Paktami aktywnie brali udział licznie zgromadzeni przedstawiciele świata muzułmańskiego³⁶.

Problemem są koncepcje tworzone w niektórych kręgach zachodnich o niezdolności akceptacji praw człowieka przez muzułmanów. Również pewna część myślicieli muzułmańskich odrzuca Uniwersalną Deklarację Praw Człowieka twierdząc o niemożliwości dopasowanie wymogów współczesnych praw człowieka do wymogów islamu.

Wyzwaniem jest uniwersalność praw człowieka a raczej odpowiedź na pytanie czy tzw. „nasze prawa” się uniwersalizują. Sama absorpcja powszechnie obowiązujących praw człowieka również nie jest zjawiskiem prostym. W trakcie Światowej Konferencji na rzecz Praw Człowieka ministrowie państw azjatyckich przyjęli Deklarację z Bangkoku, 1993 która w preambule stanowi o „uniwersalności, obiektywizmie i braku selektywności praw człowieka”. Jednocześnie ta sama preambuła stanowi, że, „choć prawa człowieka mają charakter uniwersalny muszą być rozumiane z punktu widzenia dynamiki i cech narodowych oraz regionalnych, kontekstu historycznego, kulturowego i religijnego”³⁷.

Upowszechnianie praw człowieka w sposób rozumiany w Europie w świecie muzułmańskim może napotykać szereg problemów. W szczególności problematyczny jest rozdzźwięk pomiędzy systemem normatywnym postulowanym a realizowanym przez Zachód na Bliskim Wschodzie – od porozumienia Sykes Picot po interwencję amerykańską w Iraku. Powoduje to, że świat zachodni ma niską legitymację do odwoływania się do uniwersalnego wymiaru praw człowieka. Jednocześnie sama interpretacja islamu może stanowić wehikuł za pomocą, którego prawa człowieka mogą przenikać do świata islamu w sposób inkluzyjny³⁸. Debata powinna odbywać się na płaszczyźnie szukania podobieństw a nie wyznajdowaniu różnic. Zwłaszcza, że świat islamu niewątpliwie znajduje się w okresie dramatycznych przemian, które mogą skutkować pozytywnymi, ale również negatywnymi zmianami. Obecna wojna

³⁵ Opinia Doradczą Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie legalności groźby lub użycia broni jądrowej, *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* z dnia 8 lipca 1996, ILM 19 (1980), s. 1524 i nast. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf> [dostęp: 10.08.2018].

³⁶ Reprezentantami świata muzułmańskiego w pracach nad treścią MPPiOP byli m.in. przedstawiciele Afganistanu, Algerii, Egiptu, Iranu, Iraku, Jordanii, Libanu, Libii, Maroko, Pakistanu, Arabii Saudyjskiej, Sudanu, Syrii, Tunezji, Jemenu – za Susan Waltz, *Universal Human Rights: The Contribution of Muslim States*, *Human Rights Quarterly*, Vol. 26, No. 4 (Nov., 2004), s. 808.

³⁷ Final Declaration of the regional meeting for Asia of the world conference on human rights the ministers and representatives of Asian states, meeting at Bangkok from 29 march to 2 April 1993, <https://www.ru.nl/publish/pages/688605/bangkok-eng.pdf>.

³⁸ M.A. Baderin, *Human rights...*, s. 185.

na Bliskim Wschodzie i ideologiczny szyicko-sunnicki spór o dominację przykrywa prawdziwe bolączki świata arabskiego takie jak bieda, zacofanie, brak społeczeństwa obywatelskiego, a przede wszystkim nierównomierna dystrybucja dóbr. Ta nierównomierna dystrybucja skazuje jednostki na strukturalne wykluczenie i brak szans na równomierny rozwój społeczeństw obywatelskich w krajach bliskiego wschodu. Oczywiście proste przeklejanie wzorców państwa zachodnich liberalnych demokracji na grunt bliskowschodni też nie jest rozwiązaniem.

Ataki samobójcze skierowane w ludność cywilną to metodą walki, która posiada niski stopień akceptacji w islamie. Wynika to bardziej z doktryny samego islamu niż uniwersalnych praw człowieka. Po prostu główny nurt islamu, nie tylko zakazuje samobójstwa, ale również wyklucza atakowanie osób cywilnych. Niech jednym z przykładów będzie fakt, że w kwietniu 2007 roku w Pakistanie na konwencji ulemów sunnickich, która zgromadzała dwa tysiące przedstawicieli blisko tysiąca szkół koranicznych przyjęto stanowisko sprzeciwiające się atakom terrorystycznym o charakterze samobójczym³⁹. Jednocześnie jak dalece jest to dramatyczny spór niech będzie przykładem wydarzenie sprzed kilku tygodni, gdzie w Kabulu zamachowiec samobójca zaatakował ulemów, którzy wydali fatwę zakazującą ataków samobójczych jako niezgodnych z islamem w trakcie ogólno-afgańskiej Loya Jirgi⁴⁰.

Nie można zapomnieć, że grupy terrorystyczne sięgają do ataków samobójczych, z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze islam jest religią mniej zhierarchizowaną niż chrześcijaństwo. Zdarza się, że imamowie odrzucają powszechny kanon teologiczno-prawny. Oznacza to, że istnieją duchowni, którzy poprą ataki samobójcze, jako nie sprzeczne z islamem. Po drugie do ataków samobójczych, ze względu na ich prostotę i skuteczność, odwołują się przede wszystkim podmioty niepaństwowe. Podmioty te przeciwstawiają się ustanowionemu establishmentowi⁴¹ często wprowadzając element radykalny. Oznacza to, że ataki samobójcze będą miały miejsce i będą wykonywane przez osoby znajdujące się poza głównym nurtem islamu. Oczywiście powyższe nie pozwala zapomnieć o zinstytucjonalizowanej akceptacji ataków samobójczych przez szyicki Iran. Działań takich nie sposób nazwać li tylko niszowymi. Ataki samobójcze w interpretacji szyickiej miały co prawda charakter skierowany przeciwko obiektom wojskowym oraz były stosowane na masową skalę w latach osiemdziesiątych w zeszłego wieku w wojnie konwencjonalnej, ale były legitymizowane przez państwo. To z kolei doprowadziło do wynaturzeń w postaci stosowania ataków samobójczych przeciwko cywilom na całym świecie. Obecna popularność ataków samobójczych skierowanych przeciwko osobom cywilnym wydaje się być aberracją samego islamu i prawa międzynarodowego stosowaną przed grupy radykalne.

Podsumowując należy zauważyć, że ataki samobójcze o charakterze terrorystycznym skierowane przeciwko ludności cywilnej zarówno zakazane w prawie

³⁹ M. Munir, *Suicide attacks...*, s. 78.

⁴⁰ P. Szoldra, *Afghan religious officials issue ban on suicide attacks — then get hit with one an hour later*, Business Insider, dostępny na stronie <https://www.businessinsider.com/afghan-religious-officials-ban-suicide-attacks-get-hit-an-hour-later-2018-6?IR=T> [dostęp: 4.07.2018].

⁴¹ C.M. Cerna, *Universality of Human Rights and Cultural Diversity: Implementation of Human Rights in Different Socio-Cultural Contexts*, "Human Rights Quarterly" 1994, Vol. 16, No. 4, s. 751.

międzynarodowym humanitarnym jak i islamie⁴². Jednocześnie ataki takie znajdują i znajdowały uzasadnienie w mniejszościowych interpretacjach islamu.

Bibliografia

- al-Zuhili S., *Islam and international law*, "International Review of the Red Cross", Vol. 87, No. 858, Czerwiec 2005.
- Arabska Karta Praw Człowieka <http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/01/Arab-Charter-on-Human-Rights.pdf>.
- Baderin M.A., *Human rights and Islamic law: the myth of discord*, "European Human Rights Law Review", vol. 2, 2005.
- Cerna M., *Universality of Human Rights and Cultural Diversity: Implementation of Human Rights in Different Socio-Cultural Contexts*, "Human Rights Quarterly", Vol. 16, No. 4, 1994.
- Crenshaw M., *Explaining Suicide Terrorism: A Review Essay*, "Security Studies" 16, no. 1, 2007.
- Gossal S., *Human rights and the death penalty: a comparative analysis of international and Islamic law*, Coventry Law Journal, vol 12(1), 2007.
- Jurgensmaeyer M., *The Terrorists Who Long for Peace*, "Fletcher Forum of World Affairs", Vol. 20, 1996.
- Khosrokhavar S., *Suicide Bombers Allah's New Martyrs*, Londyn, 2005.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności słoną sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993, nr 61, poz. 284 z późn. zm.).
- Koran*. Z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył Józef Bielawski, Państwowy Instytut Wydawniczy 1986.
- Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Materiał szkoleniowy dla oficerów, Falkowski Z. (red.), Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z WJ r. Nr 38, poz. 167).
- Opinia Doradcza Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie. w sprawie legalności groźby lub użycia broni jądrowej, *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* z dnia 8 lipca 1996, ILM 19 (1980) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf>.
- Orzeczenie *Refah Partisi, Erbakan, Kazan and Tekdalv przeciwko Turcji* Pkt 123. "The Court concurs in the Chamber's view that sharia is incompatible with the fundamental principles of democracy, as set forth in the Convention", <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60936>
- Powszechna Deklarację Praw Człowieka (przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ. 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r.)
- Rogers A.P.V., *Law on the battlefield*, Manchester 2004.
- Sura (6:152-154) dostępna na stronie http://www.alislam.pl/kazania_piatkowe/postepuj_wedlug_p782661864 [dostęp: 20.08.2018].

⁴² Jak dalece jest ataki samobójcze dotycząca głównie samych muzułmanów niech świadczy fakt miejsce ilość ofiar największych zamachów terrorystycznych z użyciem zamachowców samobójców w 2016 roku Styczeń 2016 – 60 zabitych w Zaitan, Luty – 300 zabitych w Mosulu, Luty – 60 zabitych w mieście Sadra, Marzec – 60 zabitych w Al-Hilla, Marzec – 80 zabitych w Lahore, Maj – 60 zabitych w Bagdadzie, Lipiec – 308 zabitych Karradzie, Lipiec – 80 Kabulu Sierpień – 80 Gazintepu, dla porównania Marzec – 32 Bruksela, Nica – 84.

Szoldra P., *Afghan religious officials issue ban on suicide attacks — then get hit with one an hour later*, Business Insider, dostępny na stronie <https://www.businessinsider.com/afghan-religious-officials-ban-suicide-attacks-get-hit-an-hour-later-2018-6?IR=T> [dostęp: 20.08. 2018].

Waltz S., *Universal Human Rights: The Contribution of Muslim States*, "Human Rights Quarterly", Vol. 26, No. 4, 2004.

Załącznik do konwencji: Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej. (Regulamin haski z 1907 r.), Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1927 r., nr 21, poz. 161.

The right to live and suicide attacks in Islam and international law

Abstract

Article deals with issue of right to life from the perspective of suicide attacks in Islam. Author presents legal and religious reasoning behind the right to life in Islam. Secondly he is addressing a question whether Islam accepts suicide attacks against civilian population? Author refers to discussed issues comparatively referring to the international regulations of humanitarian law.

Słowa kluczowe: Prawa człowieka, prawo humanitarne, ataki samobójcze, islam

Keywords: Human rights, humanitarian law, suicide attacks, Islam

Piotr Łubiński

dr nauk prawnych (Wydział Prawa i Administracji UJ oraz Uniwersytet Walii w Aberystwyth), specjalizuje się w zakresie międzynarodowego prawa humanitarne i karnego. Zajmuje się m.in. problematyką umiędzynarodowionych trybunałów karnych i prawnymi wyzwaniami związanymi z współczesnymi konfliktami zbrojnymi. Uczestniczył w pracach Centre for Studies and Research in International Law and International Relations przy Hague Academy of International Law w Holandii. Zasiada w Komisji ds. Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarne przy ZG PCK w Warszawie oraz Zespole ds. Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarne przy MO PCK w Krakowie. Pracował na II i III zmianie PKW Afganistan jako prawnik. Stypendysta i *tutor in law* Uniwersytetu Walii w Aberystwyth. Uczestnik i wykładowca kursu organizowanego przez NATO CIMIC CCOE w Hadze i Kielcach. Brał udział w warsztatach poświęconych ROE w Instytucie Prawa Humanitarne w Sanremo. Obecnie zatrudniony w Instytucie Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.